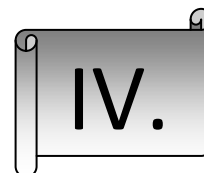

Toulky přepyšskou minulostí

Pokud si na stránkách Google Earth v internetu zadáte souřadnice $50^{\circ}14'26.10''S$ a $16^{\circ}06'16.7''V$, objeví se vám na monitoru obrazovky následující snímek:

Satelitní snímek „přepyšského Dvora“

Díky moderním technologiím můžete ale zvolit i postup opačný. Stoupnete-li si do tohoto reálného prostoru s navigací GPS v ruce, ukážou se na jejím displeji výše uvedené souřadnice.

Ponechme ale stranou vymoženosti, které se nám neúprosně zahrnují v našich domácnostech a podívejme se na toto místo v dobách, kdy jediným navigačním prostředkem byl Velký vůz, Severka nebo lišejníky na stromech. Možná si při těchto toulkách uvědomíme, že historie naší obce je stejně košatá, jako lípy na břehu Farského rybníku.

O Dvoře přepyšském

Kostely v obcích vznikaly zpravidla až tehdy, kdy v místě byly významné usedlosti, tvrze nebo dvory a když hospodářskou činností na majetcích tehdejších pánů bylo získáno dostatek prostředků i na výstavbu stánků duchovních. Písemné prameny se o přepyšském kostele zmiňují již v roce 1355, proto doba vzniku prvních významnějších usedlostí musí být v dobách ještě vzdálenějších.

Přiznám se, že když jsem listoval opisem knihy pamětní naší obce a dalšími publikacemi, které se o ni v historických souvislostech zmiňují, vůbec jsem netušil, jak daleko sahá historie místa, udaného zmíněnými souřadnicemi. Místa, které jsme od malička nazývali jen prostě Dvůr (i nadále ho budu v článku uvádět s velkým D). Místa, které jsme v klukovských hrách povyšovali na pevnost a na půdách jejich sýpek a tajemných zákoutí šmejdili s dětmi Kadeřávkovými, kluky Burešovými či Pepíkem Pšeničným, kteří měli to štěstí, že v této „pevnosti“ bydleli. Zanechme však vzpomínek na naše mládí a podívejme se do historie Dvora hlouběji.

Je nutné říci předem, že některé údaje v publikacích, které jsem měl k dispozici se „trochu“ různí a vůbec si nechci přisvojovat historické pravdy, na které nejsem kvalifikován. Chci pouze přiblížit to, co se o Dvoře v různých souvislostech píše.

V Pamětních knihách obce Přepychy se uvádí, že: **“...dle věrohodné pověsti nacházely se zde vedle nynějšího dvora ještě dva dvory, první na místě, kde stojí knížecí ovčín (Liduška ? — poznámka V. Z.), ten pak druhý na tak zvaném „Spáleníšti“ nade mlýnem, který jak se praví, shořel a už více nebyl postaven.“**

V publikaci „Musil, Svoboda: Hrady, zámky, tvrze okresu Rychnov nad Kněžnou,“ se uvádí, že: **“... v severní části Přepych stávaly v těsném sousedství dva dvorce, ve kterých v 16-18. století sídlily šlechtické rodiny. Předchůdcem jednoho z těchto dvorců byl dvůr Lazce, pravděpodobně je to předchůdce většího z nich. První zmínka o dvoře v Lazcích je z roku 1361, kdy Mutina a Sezema z Dobrušky (pocházeli ze šlechtického rodu Potenstajně, byly pány Přepych, kde vystavěli kostel) darovali louku patřící dvoru v Lazcích a desátek ze vsi kostelu v Přepychách. V roce 1394 umírá Anna z Lazec v roce 1405 se uvádí Zdeník z Lazec a v roce 1408 Oldřich Flaška a Beneš z Lazec. V roce 1469 Augustin Skalka z Lazec a v roce 1479 Mareš a Jan. Jan Lazec byl man Jindřicha Minstberského, a proto po jeho smrti postupuje Jindřich jeho majetek Mikuláši mladšímu Trčkovi z Lípy a další část majetku v Lazcích mu postupuje v roce 1499 Eliška z Doubravice. To je poslední zpráva a Lazcích, které splynuly s Přepychy a v 16. století je uváděn jako dvorec v Přepychách.**

Protože lze předpokládat, že největší dvůr patřil ve středověku pánům Přepych, uvedu je dle získaných záznamů:

1361 - Mutina a syn jeho Sezema

- 1389 - Ulrikus (Oldřich) z Richenberku, jinak z Přepych
- 1415 - Jan z Přepych a Vyznavy a dále:“... **v tomto nyní jmenovaném roce přišlo opočenské panství zároveň i s Přepychami zakoupením jako majetnost panu Janu Městeckému z Lichtenberka, o němž se vypravuje, že různým velikým kořistěním velmi se obohatil a zemřel pak roku 1430...**“
- 1432 - Jiří z Dubé a Viezenburka
- 1438 - Petr Svoysche (Svojše)
- 1468 - Žapský de Žap
- 1481 - Samuel Hrádek z Valešova
- 1493 - Mikuláš Trčka z Lípy a Lichtenburka
- 1516 - Jan Trčka z Lípy a Veliše (vnuk Mikuláše)
- 1550 - Vilém Trčka

První známý majitel řečeného Dvora je z let 1566 až 1573, kdy jej vlastnil **Kytlic z Ehrenbergu** (též psaný Kittlic). Panovníkem v Čechách byl v té době Maxmilián II.

Náhrobek Jana Mareše Dobřenského z Dobřenic z 1. pol. 17. století v kostele sv. Prokopa v Přepychách

V letech 1579 – 1601 je pánem Dvora **Heindrich Něnkovský z Medonos**, který ho v roce 1601 postupuje **Janu Marešovi Dobřenskému z Dobřenic**. On i jeho manželka jsou pochováni ve zdejším kostele. Za třicetileté války byl Dvůr pravděpodobně vypálen Švédy a **Zdeněk Dobřenský z Dobřenic** (syn Jana Mareše Dobřenského) prodává v roce 1647 vypálený Dvůr **Johaně Rašínové, rozené Ostroměřské z Rokytníka**. V souvislosti s tímto prodejem se ve Dvoře uvádí i sídlo této rodiny. Johana se po smrti svého prvního manžela (Jana Rašína) provdala za Jindřicha Zárubu z Hustířan a v roce 1662 prodávají Dvůr **Fridrichovi Františkovi Vlkanovskému** (jeho otec Karel Vlkanovský byl postižen bělohorskými konfiskacemi).

Rod Vlkanovských vlastnil Dvůr téměř 100 let (do roku 1752), proto je na místě malé odbočení. Vlkanovští byli původně pražští měšťané, později velice četný šlechtický rod a jejich panství bylo, dle počtu dědiců, děleno na mnoho dílů. Středem panství učinili v 16. století Solnici.

Za účasti ve stavovském povstání a podpoře zimního krále Bedřicha Falckého museli někteří po Bílé Hoře svá panství opustit, jiní si díky manželským svazkům své dvory udrželi. Někteří příslušníci rodu se v době třicetileté války navraceli do vlasti na straně nepřátel, s tlupami Sasů a vojsky Švédů. Za Vlkanovských z Vlkanova došlo k rozšíření a přestavbě dvorce a památkou na tuto etapu jeho historie je erb umístěný původně nad vjezdem do Dvora, dnes na bývalé stodole v severní části za bytem Slovákových.

Současné umístění erbu Vlkanovských

Erb Vlkanovských

Dejme ale opět slovo Kronice obce Přepych: „... **při tomto dvoře byly zvláště za pánů z Vlkanova velmi krásné ovocné zahrady, rybníky a znamenité lesy. Oni měli ve vsi svůj vlastní masný krám, pak vlastní hospodu a blíž rybníka jménem Podlažice chalupu, která se jmenovala Netřeba, ta později shořela a nebyla pak již obnovena. Páni z Vlkanova měli ve vsi ještě jednu chalupu pro svého lesního hajného. Tato chalupa je nyní pod číslem 173 a patří Josefu Šestákovi...**“

Jde pravděpodobně o místo, kde dnes stojí chalupa Mgr. Dalibora Hlavy a Libuše Hlavové z Pardubic (pro pamětníky rodiny Zemánkovy).

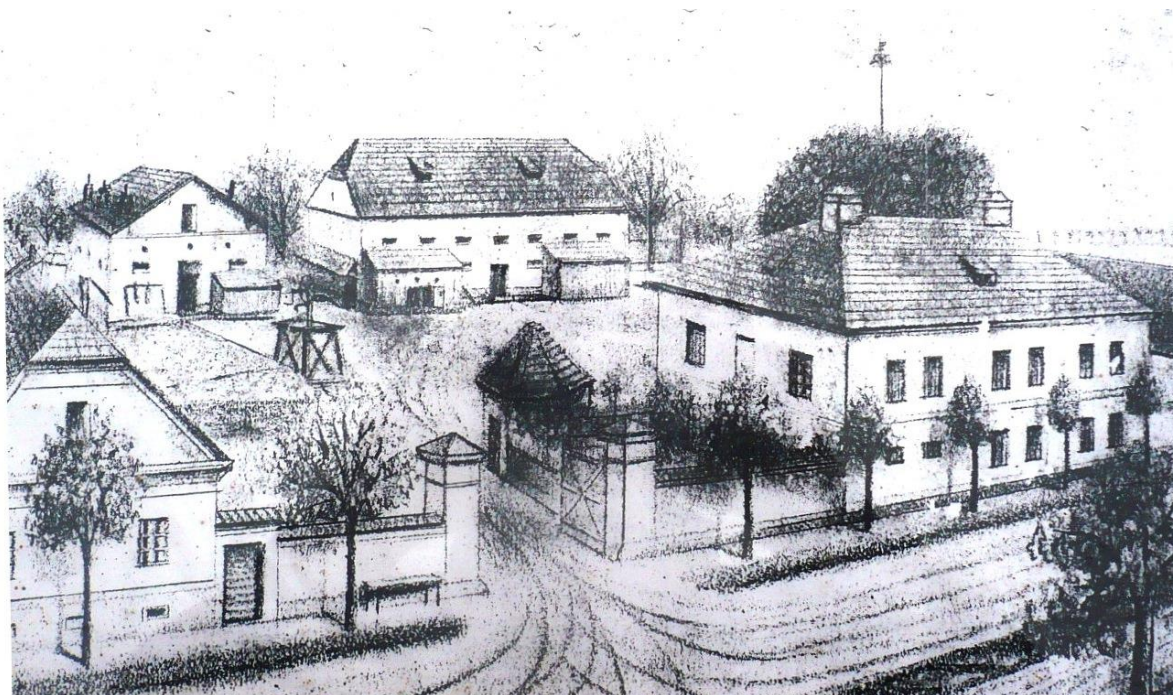
Satelitní snímek horní části Přepych s odbočkou do Dřízen – pravděpodobné místo chalupy lesního hajného rodiny Vlkanovských

Dvorec v roce 1752 prodává František Vlkanovský z Vlkanova Rudolfovi Colloredovi, který ho připojuje k opočenskému panství.

Erb Colloredo – Mansfeldů umístěný původně na čelní fasádě domu na jihovýchodní straně Dvora. Italští Colloredové původně užívali černý štít se stříbrným břevnem, klenotem bylo černé křídlo s podobným břevnem. Roku 1723 získali úřad dědičných jídlonošů českého království, o rok později se stali hrabaty a roku 1763 dosáhli hodnosti říšských knížat. Erb jim byl polepšen přidáním říšského orla doprostřed břevna. Když roku 1789 připojili k svému rodovému jménu jméno knížecího rodu Mansfeldů, jejichž dědici se sňatkem stali, položili svůj starý erb do středu složitějšího znaku Mansfeldů. Tento erb mohl být pravděpodobně umístěn na počátku 19. století při výstavbě jižního křídla. Při rekonstrukci budovy byl sňat a je uložen u rodiny Burešových.

Za Colloredů a Colloredo-Mansfeldů došlo k přestavbám tohoto dvorce. K nejrozsáhlejší po požáru v roce 1810, a to v rozmezí let 1813–1814, kdy byl povětšinou dřevěný dvůr přestavěn na zděný a vznikla zde severní a jižní křídla a sýpka v západní části. Ve východní části nestálo v této době žádné stavení. Jako majetek Colloredo-Mansfeldů je dvorec do roku 1924, poté se stává zbytkovým statkem a získává jej J. Hartman. Po roce 1948 byl dvůr rozparcelován v rámci revize 1. pozemkové reformy. Dnes již nelze určit přesné místo, kde stál původní dvorec. Jediná památka po tomto dvorci zůstává erb Vlkanovských, který kdysi zdobil průjezd dvorce a dnes je zazděn v severní části Dvora.

Kresba Dvora z roku 1893 – autor p. Kubát

Tolik historie, která je již pro nás hodně vzdálená. **Podívejme se ještě na život ve Dvoře očima žijících pamětníků. Zdeněk Musil** zde prožil asi dvacet let a vzpomíná: *“...já jsem se vlastně narodil jako nemanželský u Kupků, kde matka, pocházející z Chrudimska pracovala jako služebná a biologický otec jako čeledín. Později se matka provdala za Josefa Kadeřávka a přestěhovali jsme se k němu do Dvora, kde pracoval jako zemědělský dělník. Nájemcem Dvora byl v té době pan Koutník, který bydlel s rodinou v hlavní budově podél silnice k Mokrému.*

Hlavní budova Dvora podél komunikace k Mokrému

Ve Dvoře bydlely vedle nás, většinou v jedné místnosti, v budově na jihozápadní straně, ještě rodiny Švorcovy, Burešovy, Mácovy, Kopeckých, Jedličkovy. Paní Jedličková byla kuchařkou u Koutníků. Ke Dvoru patřilo asi 500 ha zemědělských pozemků, na kterých v sezoně pracovali za denní mzdu mnozí přepýšší občané, zejména ženy z „Junkovic“ – paní Sejkorová, Šabatová, Čtvrtečková, Hašková. Krátce po válce tu byli i Němci, které si pamatují s páskou „DEUTSCH“ na rukávech. Vedle prosperující zemědělské výroby se dařilo i přidruženému zahradnictví na protilehlé straně kolem Dvorského rybníka, které bylo i „koníčkem“ pana Koutníka. Ze vzpomínek rodičů i svých musím poznamenat, že pan Koutník měl ke svým pracovníkům velmi dobrý vztah a i nám se v té době, dařilo na poválečné poměry dobře. Platy sice nebyly velké, ale doplňovaly to pravidelné naturální dávky, například na každé dítě týdně 1litr mléka, pro rodinu 2kg másla, na vánoce 10 litrů slivovice, půlka prasete apod. Po roce 1948 se statek rozparceloval, rodiny dostaly určitý díl pozemků, a buď do vzniku JZD v roce 1957 hospodařily samostatně, jako Burešovi a Švorcovi, nebo hledaly různou práci v okolí. Pan Bureš se stal dokonce prvním předsedou JZD.“

Nejstarší současnou obyvatelkou Dvora je paní **Miluška Brandejsová** (86), která vzpomíná: „... můj osud s Dvorem je spjat s dobou války. Abych nemusela do Říše, šla jsem dělat do Dvora k panu Koutníkovi, kde jsem pracovala v zahradnictví. Pocházela jsem z Přepych z čp. 135 (dnes tam bydlí rodina Ivanecových). Za svobodna jsem byla Brutarová a chalupu postavil můj tatínek (byl bratrem tatínka Oty Brutara, pozdějšího přepyšského kronikáře a zahrádkáře), ale protože nám chybělo pět tisíc na splátku, o dům jsme později přišli. Vratme se ale do Dvora, kde jsem si namluvila Jaroslava Bureše a v roce 1945 jsme se vzali. V budově Dvora, kde dnes žije pouze má rodina, žilo v tzv. „ratejnách“ – v jednotlivých místnostech mnoho rodin. Pamatuji, že krátce po válce tu bydlela i jedna maďarská rodina – ani nevím, jak se tu ocitla. Život to byl těžký, darmo mluvit. S manželem jsme ze Dvora odešli a nějaký čas bydleli u Ulrichů (dnes Tláskalovo). Potom jsme se opět vrátili do Dvora a koncem čtyřicátých let, po parcelaci pozemků jsme začali samostatně hospodařit.“

Nejdéle žijícím pamětníkem ve Dvoře je **Hana Slováková** (76), která se zde manželům Švorcovým v roce 1935 i narodila. Rodina Švorcova žila ve Dvoře dlouhá léta, kam její paměť i vzpomínky rodičů sahaly. Nechme ji ale vyprávět: „... otec, narozený v roce 1910 zde již za Hartmanů dělal šafáře, matka, narozená v roce 1909 pocházela z Rychnova nad Kněžnou a sloužila u Kupků. Spolu s dalšími rodinami jsme bydleli ve vedlejším baráku (jihovýchodní křídlo Dvora – poznámka V. Z.), kde byla velká chodba se spoustou místností, se záchody venku u hnojiště. Ve Dvoře bylo vždy dětí jako smetí, rodiny se zde i střídali. Třeba Mácovi odešli na Podkarpatskou Rus, ale tam nic nebylo, tak se pan Kopecký často vracel sem zpět pro potraviny. Tady se fasovala mouka, byly podíly ze zabíjaček, každý vždy něco dostal. Chleba jsme zadělávali doma a vozil se k Ježkům nebo k Jelenům. Bydlela tu i nějaká slovenská rodina, nebo rodina Kopeckých, která odešla po válce do pohraničí.

Vzpomínám si – byla jsem malé děvče – když do Dvora začátkem války přijeli nákladňáky a Němci odvezli Hartmanovi, jako židovskou rodinu, do koncentráku. Nikdy jsme je již neviděli. Oni bydleli v celém horním patře, dole bydlel s rodinou pan Koutník, který pracoval u Hartmanů jako správce nebo hospodář a později byl nájemcem celého Dvora. Já se pamatuji jen na paní Hartmanovou, to byla velmi hodná paní.

U pana Koutníka pracoval v zahradnictví i pan Pšeničný, který se sem po roce 1948 také nastěhoval. Z části stodoly (v západní straně Dvora – poznámka V. Z.) si také přestavěli bydlení Andršovi, kteří předtím bydleli na horním konci Přepych u odbočky do Dřízen.“

V místech, kde se tísnilo nespočet rodin s houfy dětí dnes žijí jen rodiny Burešovy, Slovákovy, Jakubcovy a v západní části pan Petera.

Čas Dvora se naplnil. Jeho původní poslání a způsob života lidí v něm se proměnil. Jeho bohatá historie ale zůstává. Myslím, že je užitečné si ji pro naši i budoucí paměť připomenout.

Vladimír Zdeněk st.